

Єрмолова В. М., <https://orcid.org/0000-0002-6073-0449>

Радченко Л. О., <https://orcid.org/0000-0002-5149-2952>

Кроль І. М., <https://orcid.org/0000-0003-3021-3181>

ЕСТАФЕТА ОЛІМПІЙСЬКОГО ВОГНЮ ЯК ФОРМА ТРАНЛЯЦІЇ ГУМАНІСТИЧНИХ ІДЕАЛІВ ОЛІМПІЗМУ: ДО 90-РІЧЧЯ ЗАПОЧАТКУВАННЯ

Олімпійська академія України

Abstract. The article provides a philosophical and humanistic interpretation of the Olympic torch relay as one of the key symbolic practices of the Olympic Movement. It examines the historical conditions surrounding the establishment of the relay in 1936 and traces the evolution of its semantic content over a ninety-year period. The study demonstrates that the Olympic torch relay fulfills not only a ceremonial role but also a distinct educational function, serving as a means of transmitting the humanistic values of Olympism – peace, solidarity, respect, intergenerational continuity, and intercultural dialogue. Particular attention is devoted to interpreting the relay within the framework of Olympic education as articulated by Pierre de Coubertin, emphasizing the integration of physical, moral, and cultural development. It is argued that in contemporary conditions the Olympic torch relay retains its potential as a relevant pedagogical and humanistic symbol on a global scale.

Keywords: Olympic torch relay, Olympism, Olympic education, humanistic values, symbolism of sport.

Актуальність теми дослідження. Естафета Олімпійського вогню як унікальний символ олімпійського руху відіграє важливу роль у популяризації фундаментальних гуманістичних ідей – миру, дружби, взаємоповаги та солідарності між народами. У сучасних умовах глобалізації, зростання міжкультурних контактів та викликів світовій безпеці питання поширення універсальних цінностей набуває особливої ваги. Саме тому вивчення естафети Олімпійського вогню як форми трансляції олімпійських ідеалів не лише дозволяє простежити історичну еволюцію цього ритуалу, але й розкрити його

соціокультурне значення для формування громадянської ідентичності, виховання молоді та зміцнення міжнародної співпраці. Актуальність теми підсилюється відзначенням 90-річчя започаткування естафети, що відкриває нові можливості для осмислення її ролі в розвитку сучасного олімпізму та гуманістичної комунікації в умовах XXI століття.

Мета дослідження – Метою статті є розкриття ролі естафети олімпійського вогню у трансляції гуманістичних ідеалів олімпізму.

Методи дослідження. Аналіз документальних та архівних матеріалів, мережі Інтернет, синтез та узагальнення.

Результати досліджень. Традиція естафети олімпійського вогню починається із запалення полум'я спрямованим пучком сонячного проміння, утвореного увігнутим дзеркалом під егідою МОК, біля храму Гери в Олімпії – колисці Стародавніх Олімпійських ігор. Він проходить свій шлях до міста, в якому відбудуться Олімпійські ігри, за допомогою смолоскипової естафети та закінчує подорож у великій чаші олімпійського стадіону. Олімпійський вогонь, запалений на урочистій церемонії відкриття Олімпійських ігор, горить до церемонії їх закриття [1]. Але наскільки давньою є естафета олімпійського вогню і чи справді вона повертає нас у Давню Олімпію, колыску Ігор?

На Давніх Олімпійських іграх не існувало жодної церемонії чи змагань, де факел відігравав би центральну роль. В Олімпії підтримувався вічний вогонь на честь богині домашнього вогнища Гестії, який служив для запалювання інших жертвних вогнищ у храмовому комплексі. Крім того, у містечку проводилася Гекатомба – релігійний обряд, що включав жертвоприношення ста биків і спалення їхніх ніг на великому вогнищі на честь бога Зевса.

Однак факели, які використовували для запалення цих вогнищ, не мали особливого символічного значення, на відміну, наприклад, від золотого серпа, яким зрізали оливкові гілки для вінків переможців і який мав чітке ритуальне значення.

Слід зазначити, що в Афінах проводилося Панафінейське свято, яке відзначалося раз на чотири роки на честь богині Афіни і становило важливий елемент релігійного й культурного життя міста. Під час цього свята відбувалася факельна процесія, а факельні змагання – лампадодромії – були невід'ємною частиною святкових заходів і популярним сюжетом аттичного

вазопису V – початку IV ст. до н. е. Проте ця естафета супроводжувала інші змагання і не була самостійною церемонією [4].

Попри те, що вогонь у Стародавній Греції мав культове значення, сучасна естафета факелоносців є нововведенням, створеним уже в XX столітті, і не має прямого історичного прототипу в античних Олімпійських іграх.

Ініціатором традиції естафети олімпійського вогню, запаленого в Греції, вважається Карл Дім – німецький спортивний діяч і генеральний секретар Організаційного комітету Ігор XI Олімпіади 1936 р. у Берліні. Задум естафети виник у нього ще під час підготовки до Ігор VI Олімпіади 1916 р. в Берліні, які, однак, були скасовані через Першу світову війну. Ймовірно, ідея виникла як поєднання кількох класичних мотивів. У ній простежується алюзія на Прометея, який вкрав вогонь у Зевса і приніс його людям, на вічний вогонь Гестії, на естафету Панафинеї, а також, можливо, на спондофорів – посланців, які переносили олімпійське послання миру (екехейрію) від одного грецького міста до іншого перед початком Давніх Ігор.

Пропозиція Карла Дієма була підтримана та затверджена на 32-й сесії МОК, яка відбулася в Афінах 16–19 травня 1934 року.

Перша естафета олімпійського вогню в сучасному форматі була проведена на Іграх XI Олімпіади 1936 р. у Берліні і стала новим елементом офіційних церемоній Ігор. Олімпійський вогонь був запалений в Олімпії 20 липня 1936 року. На церемонії запалювання був присутній засновник сучасних Ігор барон П'єр де Кубертен, який напутньо звернувся до учасників естафети та побажав їм успішного й безпечного проходження маршруту. Естафета пройшла через сім країн за 11 днів і 12 ночей, у ній взяли участь 3075 факелоносців, які подолали відстань у 3075 км. Маршрут естафети, який вигравірувано на рукоятці факела, проходить через Олімпію, Афіни, Дельфи та Салоніки у Греції, Софію у Болгарії, Белград у Сербії/Югославії, Будапешт в Угорщині, Відень в Австрії, Прагу у Чехословаччині/Чехії та, нарешті, через Дрезден і Берлін у Німеччині [3].

Свій шлях перша естафета олімпійського вогню завершила на урочистому відкритті Ігор, коли останній німецький бігун, Фріц Шильген, запалив олімпійський вогонь на Берлінському стадіоні о 17:20 1 серпня 1936 року.

Нацистська Німеччина використала Ігри XI Олімпіади 1936 р. як засіб пропаганди своїх хибних історичних теорій, створюючи образ Третього рейху як сучасної та впливової держави. Естафета олімпійського вогню, спеціально організована для цих Ігор, була частиною ретельно спланованої пропагандистської кампанії.

До 1948 р. олімпійський рух переживав непрості часи. Наслідки Другої світової війни значною мірою підірвали інтерес людей до міжнародної співпраці та братніх зв'язків, а більшість світу виглядала похмурою, сповненою недовіри, бідності та розчарування. У таких умовах естафета олімпійського вогню набрала особливого символічного значення: вона стала живим втіленням миру, єдності та солідарності між народами, демонструючи, що спорт може слугувати засобом відновлення міжнародних зв'язків і поширення гуманістичних цінностей у глобальному масштабі.

Сьогодні естафета олімпійського вогню виступає не лише урочистою церемонією, а й потужним інструментом трансляції гуманістичних ідеалів олімпізму. Вона символізує мир, солідарність, взаємоповагу та єдність поколінь, демонструючи, що спорт здатен об'єднувати людей незалежно від національних, культурних чи соціальних відмінностей. Через участь факелоносців із різних країн, проходження маршруту крізь міста та держави та активне залучення місцевих громад естафета стає живим посланням цінностей, які П'єр де Кубертен визначав як основу олімпійської культури: поєднання фізичного, морального та культурного виховання [2].

Особливе значення естафета набуває у сучасному контексті глобалізації та взаємопроникнення культур, коли її символічне послання миру й взаєморозуміння отримує практичне відображення в освітніх, соціальних та спортивних програмах у різних країнах [3]. Таким чином, естафета олімпійського вогню виступає не лише елементом спортивного шоу, а й живим, універсальним символом гуманістичних цінностей, здатним формувати моральну й культурну свідомість у глобальному масштабі.

За 90 років існування естафета олімпійського вогню зазнала істотної трансформації від часу свого запровадження у 1936 р. Перша естафета мала відносно простий характер: бігуни передавали олімпійський смолоскип уздовж прямого маршруту

з Олімпії до Берліна. У подальші десятиліття естафета набула значно складнішого формату й насиченого символічного змісту.

Одним із найпомітніших змін стало розширення способів транспортування олімпійського вогню. Хоча біг залишається основною формою передачі факела, у різні роки вогонь доправляли водним шляхом, авіаційним транспортом, верхи на конях і навіть під водою. Кожен із цих способів надає естафеті додаткового смислового виміру, відображаючи культурне розмаїття, технологічні можливості та креативний потенціал країни-організатора.

Значно змінилися й маршрути естафети, які стали більш протяжними та наповненими символічними зупинками, пов'язаними з історією, культурою та соціальними цінностями приймаючої країни. Водночас суттєвим гуманістичним зрушенням стало розширення кола учасників естафети. Якщо на початковому етапі учасниками естафети переважно були чоловіки-спортсмени, то в сучасних естафетах свідомо реалізується інклюзивний підхід, що передбачає участь жінок, молоді, людей похилого віку, представників різних професій і осіб з інвалідністю. Така відкритість і різноманітність відображають фундаментальні цінності олімпійського руху – рівність, доступність, дружбу і повагу до людської гідності.

Висновки. Естафета олімпійського вогню є не лише церемоніальною складовою Олімпійських ігор, а й важливим символічним та освітнім феноменом сучасного олімпійського руху. Упродовж 90 років свого існування вона еволюціонувала від простої організаційної практики до дієвого засобу трансляції гуманістичних ідеалів олімпізму – миру, солідарності, взаємоповаги та культурного діалогу. Її інклюзивний характер і здатність залучати широкі верстви суспільства підтверджують відповідність естафети принципам сучасного олімпійського руху та її актуальність як універсального гуманістичного символу в умовах сьогодення.

Список літератури.

1. Булатова М. М. Енциклопедія олімпійського спорту в запитаннях і відповідях. 2-ге вид. Київ : Олімпійська література, 2011. 400 с.: іл.
2. Єрмолова В.М. Олімпійська освіта: теорія і практика: навч. посіб. Київ : 2011. 335 с.
3. Barker P. The Story of the Olympic Torch. Gloucestershire: Amberley, 2012. 126 p.
4. Simon, E. Festivals of Attica: An Archaeological Commentary. University of Wisconsin Press, 1983. p. 53.